

OPONENTSKÝ POSUDOK DIZERTAČNEJ PRÁCE

MUDr. Alexandra NAWKU

Použití omezovacích opatření v psychiatrii

V rámci oponentského konania bola predložená dizertačná práca, ktorá sa v teoretickej časti súhrnne venuje obmedzovacím opatreniam v psychiatrii a faktorom, ktoré ovplyvňujú jej používanie, v praktickej časti potom pojednáva o výsledkoch vlastného výskumu v tejto oblasti, ktorý bol realizovaný v rámci medzinárodného projektu EUNOMIA. Práca je štandardným spôsobom štruktúrovaná, v rozsahu 99 strán bez príloh, s 260 literárnymi citáciami. K práci sú priložené aj publikované práce autora súvisiace s témou dizertačnej práce, 5 prác s IF, z toho v 1 ako prvý autor a ďalšie 3 práce, v ktorých je posudzovaný 1 x ako prvý autor. Práce sú publikované vo významných časopisoch s IF od 2,55 do 6,62.

Práca je sústredená na tri druhy obmedzovacích opatrení – umiestnenie pacienta do izolácie, obmedzenie pacienta v pohybe a farmakologickú liečbu nepokoja bez súhlasu pacienta. Pojednáva o sociodemografických a klinických charakteristikách nedobrovoľne hospitalizovaných pacientov, u ktorých boli použité obmedzovacie opatrenia, o interných a externých rizikových faktoroch súvisiacich s ich používaním a významná časť teoretickej práce ale hlavne výskumnej časti pojednáva o rodových rozdieloch u pacientov so schizofréniou, u ktorých sa využilo obmedzenie. V závere autor poukazuje na potrebu dostupnosti národných a medzinárodných odporúčaní ohľadom používania obmedzovacích opatrení, v rámci ktorých by sa priebežne rozvíjali liečebné postupy v súlade s evidence based informáciami, ktoré by v konečnom dôsledku viedli k racionalizácii používania opatrení v súvislosti s obmedzením pacienta.

V teoretickej časti práce autor pojednáva o nedobrovoľnej liečbe a používaní obmedzovacích opatrení z historického hľadiska, z hľadiska legislatívy a z pohľadu ľudských práv a etického aspektu. Ďalej uvádza európske odporúčania pre GCP v kontexte nedobrovoľných hospitalizácií, zmieňuje organizácie a kľúčové dokumenty, ktoré sa týkajú ochrany ľudských práv duševne chorých pacientov. Významnú kapitolu teoretickej časti práce predstavuje pohľad na nedobrovoľnú liečbu a použitie obmedzovacích prostriedkov z klinického hľadiska – epidemiologické dáta, interné a externé rizikové faktory. Vyvažujúco je doplnený pohľad na tento typ starostlivosti z perspektívy pacienta, opatrovateľov a personálu, ktorý sa na nedobrovoľnej liečbe a obmedzení pacienta podieľa. Záverečnou časťou teoretickej práce je prehľad informácií o rodových rozdieloch u pacientov so schizofréniou, u ktorých bola využitá nedobrovoľná liečba a použité obmedzovacie prostriedky, ktorá

zároveň predznamenáva zameranie a dôvody pre vlastný výskum, keďže tejto téme je venovaná nosná časť práce.

V praktickej časti autor predkladá hypotézy vlastného sledovania, metodologické aspekty výskumu, vlastné výsledky s popisom základných charakteristík výskumnej vzorky, typom použitých obmedzovacích prostriedkov, faktorov ovplyvňujúcich použitie týchto prostriedkov zo strany pacienta a zo strany pracoviska a konečne informácie o rodových rozdieloch u pacientov so schizofréniou so zameraním na základné charakteristiky, klinické príznaky a typ použitých obmedzovacích prostriedkov. Diskusná časť práce je prehľadne členená, postupne sa venuje rozboru predstavených výsledkov, uvádza limitácie výskumu a naznačuje jeho ďalšie smerovanie v tejto oblasti.

Spracovávanú tému práce považujem za vysoko aktuálnu, okrem testovania už známych faktov práca upriamuje svoju pozornosť na rodové rozdiely a prináša aj niektoré nové zistenia, ktoré môžu byť zdrojom informácií a vytvárať osnovu pri príprave odporúčaní zlepšujúcich klinickú prax v súvislosti so starostlivosťou o nedobrovoľne prijatých pacientov. Oceňujem jasne formulované výskumné ciele projektu, z metodologického hľadiska ide o precízne pripravený projekt tvoriaci súčasť medzinárodného multicentrického výskumu s jasne definovanými podmienkami pre vstup do sledovania a inštrumentmi, ktoré boli použité pre hodnotenie patientskych údajov. Prehľadne sú vysvetlené použité metódy deskriptívnej a induktívnej štatistiky. Práca je po formálnej stránke písaná jasne, bez chýb, kompaktným a prístupným štýlom napriek vysoko špecializovanej problematike.

Medzi jednoznačné prednosti práce patrí skutočnosť, že sa jedná o najväčšiu európsku prospektívnu štúdiu ohľadom používania obmedzujúcich prostriedkov u pacientov nedobrovoľne hospitalizovaných s využitím jednotnej metodiky zberu údajov v jednotlivých centrách. K zaujímavým zisteniam práce patrí okrem iného aj to, že sa na rozdiel od predchádzajúcich sledovaní nepotvrdil signifikantný vzťah medzi veľkosťami oddelení, počtom pacientov na izbe a použitím obmedzujúcich prostriedkov. Ďalším zaujímavým zistením bolo, že hoci sa použitie obmedzujúcich prostriedkov medzi jednotlivými zúčastnenými centrami zreteľne líšilo z hľadiska jeho početnosti, čo je podmienené aj sociokulturálnymi zvyklosťami a lokálnymi právnymi úpravami, tieto obmedzenia boli použité zhruba u rovnakého typu pacientov – s výraznou pozitívnou symptomatikou a hostilitou, tiež zlým globálnym fungovaním pred prijatím. Ako najzaujímavejšie a veľmi cenné možno označiť výsledky týkajúce sa rodových rozdielov pacientov so schizofréniou, u ktorých sa uplatnili obmedzujúce postupy – neprítomnosť rozdielov u oboch pohlaví v sociodemografických a klinických charakteristikách v porovnaní s pacientmi, u ktorých sa obmedzujúce prostriedky nepoužili; horšie sociálne fungovanie u žien než u mužov, v populácii pacientov, kde boli použité obmedzujúce prostriedky, čo je v rozpore s výsledkami rodových rozdielov v populácii pacientov bez použitia obmedzení; rozdielnosť vzorcov agresívneho správania medzi mužmi a ženami, s vyššou frekvenciou agresívneho správania u žien ale závažnejšou formou agresivity u mužov; rozdielnymi postupmi pri využívaní typov obmedzujúcich prostriedkov medzi pohlaviami, s častejším použitím nútenej farmakologickej liečby u žien a preferenciou fyzického obmedzenia a izolácie u mužov. Cenným je racionálne zhodnotenie limitácií práce, predovšetkým nedostatočnej epidemiologickej reprezentatívnosti popri inak veľkom počte pacientov v sledovanom súbore, podobne len asi polovičný pomer zaradených pacientov do sledovania z celkového počtu „dostupných“ pacientov, čo nie je zase z hľadiska akútnosti stavov a náročnosti zaradovania takýchto pacientov v tomto type štúdií ojedinelé.

Výsledky, ktoré potvrdila táto prospektívna štúdia, spolu s novými informáciami ktoré priniesla, sú využiteľné pre ďalší rast celého vedného odboru spolu s možnosťou ich praktického použitia pri príprave špecifických programov určených na redukcii používania obmedzujúcich prostriedkov a štandardizácii odporúčaní a jednotných postupov pri zvládaní nepokojného pacienta nedobrovoľne prijatého do zdravotníckeho zariadenia. V rámci projektu EUNOMIA už zároveň boli publikované všeobecné odporúčania pre postupy pri nedobrovoľných hospitalizáciách, otázkou však stále ostáva štandardizácia týchto postupov v rámci európskej legislatívy, pričom už spomínané výsledky tohto projektu by mohli byť základom odborných usmernení a odporúčaní. Významným výstupom predloženej práce je poukázanie na potrebu brať do úvahy práve rodové rozdiely pri príprave odporúčaní pre použitie obmedzujúcich prostriedkov u nedobrovoľne hospitalizovaných pacientov.

Počas obhajoby doktorskej dizertácie by mali byť objasnené a diskutované nižšie uvedené otázky a podnety:

- Do akej miery mohlo ovplyvniť všeobecné výsledky hodnotenia používania obmedzujúcich prostriedkov vylúčenie pacientov nad 65 rokov?
- Existujú aj iné vysvetlenia, prečo je nižšia úroveň globálneho fungovania asociovaná s vyšším rizikom použitia obmedzovacích prostriedkov, okrem vzťahu ku stupňu závažnosti psychózy?
- Z hľadiska používania „neklidové medikácie“, boli zistené rozdiely pri využívaní jednotlivých typov preparátov medzi jednotlivými centrami, napríklad rozdielnosť v častosti používania prvo- a druhoгенераčných antipsychotík?

V prezentovanej podobe je možné prácu odporučiť do obhajovacieho konania, dizertačná práca rieši aktuálnu problematiku a prináša originálne výsledky. Ciele práce boli plne realizované adekvátnymi metodikami dosiahnuté výsledky sú korektne vyhodnotené, prezentované a diskutované. Dizertačná práca v predloženej podobe preukazuje predpoklady autora k samostatnej tvorivej práci a k udeleniu vedeckej hodnosti philosophiae doctor.

V Košiciach, 15.11.2013

MUDr. Jozef Dragašek, PhD.